Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 182 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ 1884 — (Ն. Տ.) 21 ՕԳՈՍՏՈՍ — 29 ՇԷՎՎԱԼ 1301

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դրամուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղուրուշ. երկու անգամի համար՝ 2 ղուրուշ ե. աւելի անգամերու համար զատ տակակութիւն կրլայ։

Օրագրոյս փոփոխութիւն նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել

«Առ խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»

ԹՈՒՂԹԱԳՐԱՏՈՒՆ. Գալաթիա, Նորատունկեան խան։

Իսկ գաւառներէն հեռագիր հասցէին՝

{ كلدارى } درعليه غلطه ده خانك نورادونكيان

غزته اداره‌سى

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի. Պոլսոյ	համար	Տարեկան	դահեկան	արծաթ.....200
»	»	Վեցամսեայ	»	» 100
»	»	Եռամսեայ	»	» 50
»	»	Հատով	»	» 4
Գաւառաց	համար	Տարեկան	»	» 240
»	»	Վեցամսեայ	»	» 120
»	»	Եռամսեայ	»	» 60
Օտար	երկիրներ	Տարեկան	Ֆրանք	 56
»	»	Վեցամսեայ	»	 28

Դուրս ղրկուած լրագրաց համար ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

40 ՓԱՐԱ

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՅԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱԶԳԱՑ ՄԷՋ

Բ.

Մեր խալամ հայրենակցաց մէջ կրթութեան համար տեսնուած ջանքերն ըստ արժանւոյն նկարագրած չենք միներ եթէ զանց բնենք յիշել թէ, քաղաքակրթական ասնդուխին վրայ քանի մը տարիներ վար գտնուող խալամ ցեղերու մէջ իսկ արթնութիւն մը կը տեսնուի, կամ կ'ուզուի յառաջ բերել։ Օրինակի համար, Տէրսիմի Քրդաց մէջ դպրոցներ բանալու և կրօնական և ուսումնական գիտելեաց մասին զանոնք հրահանգելու համար կուսակալ Ֆիքրի փաշայի աշխատութիւնը չեն կրնար ուշադրութենէ վրիպիլ։ Այս կարգէ գովելի աշխատանաց վարձատրութիւն մը լինելու համար է անշուշտ, որ Ն. Վսեմութիւն ժամերս կոչուեցաւ Բաղէշի կարևորագոյն նահանգին կուսակալութեան, ուր Քուրդք հոծ և ստուարաթիւ մէկ մասը կը կազմեն ժողովրդեան։ Պատճառ ունինք հաւատալու թէ կեդրոնական կառավարութիւնը, կրթասիրական հոգածութեամբ մը, մերթ ընդ մերթ հրահանգներ ղրկած է ուրիշ քրդաբնակ գաւառներու կառավարչաց, որպէս զի մասնաւոր խնամ տանին Տէրութեան հպատակաց այս մասն իբրու բարի խալամ ժողովուրդ կրթելու։ Կ. Պոլսոյ մէջ պակաս չեն կրթուած Քուրդեր, որք բնական գովելի զգացմամբ մը կը նպատակեն լուսաւորութեան, հայրենասիրութեան և կրօնասիրութեան զգացմանց տարածման իրենց ազգակցաց մէջ որ ի Քոքը Ասիա։

Մեր Ցոյն հայրենակցաց համար կրթական գործն ոչ եւս սկզբնաւորութեան վիճակի մէջ է։ Այդ գործ կը շարունակուի, և փայլուն յաջողութեամբ կը պակուի։ Կ. Պոլսոյ վրայ միայն խօսելով, կը տեսնենք թէ Ցունաց մէջ կրթութիւնն աւելի լաւ կազմակերպուած է քան մեր մէջ։ Ցոյնք վարժապետներ և վարժուհիներ, վանականներ և ուսեալ եկեղեցականներ պատրաստող դպրոցներ ունին, մինչդեռ մեզ բոլորովին կը պակսին կրթութեան այս մասնագիտական ճիւղեր։ Ընդհանուր դատաբարութեան մէջ ալ կը տեսնենք թէ Ցոյնք յաջողած են որոշել թէ ինչ է նախակրթութիւն և ինչ՝ միջնակարգ կրթութիւն։ Ժողովուրդը տուած է, հարստաներն աւելի տուած են, և թէպէտ Ցոյներն իրենք տակաւին գոհ չեն բոլորովին, որովհետեւ դժգոհութիւնն եւս առաջադիմական նշան մ'է, բայց տարակոյս չկայ թէ իրաւունք ունին պարծենալու այն մեծամեծ արդեամբք որք արդէն ձեռք բերուած են իրենց ազգային կրթութեան գործին մէջ։

Թուրքիոյ զանազան ազգաց կրթական վիճակի այս բազդատութիւն չի կրնար անտարբեր թողուլ զմեզ։ Լոկ պատմական կամ ակադեմական չէ խնդիրը։ Լուսաւորութեան մէջ առաջադիմական ուղղութիւն մ'ընդունող ժողովուրդ մը չատ չանցած անտեսական տեսութեամբ ալ առաջադիմական ուղղութեան մը մէջ կը մտնէ, և կրթութեամբ ետ ճնացող ժողովուրդք անշուշտ հարատութեան մէջ ալ ետ պիտի մնան։ Դիտուած է թէ, որ տեղւոյ և որ ասպարիզի մէջ որ Ցոյնք Հայոց դէմ մրցող կը հանդիսանան, յաղթութիւնն ի վերջոյ իրենց կը մնայ, կամ գո՞նէ Հայք չեն կրնար տիրել հրապարակին, որպէս յաւանութիւն։ Արդ, մեք չենք ընդունիր թէ Հայն ի բնէ նուազ ճարտարամիտ, նուազ աշխատասէր և նուազ խնայող լինի քան Ցոյնն։ Հետեւապէս, երբ մրցման մը մէջ Հայն անյաջող կ'ելնէ, պատճառը պարտիներ փնտռել ոչ այնչափ բնական ձիրքերու տարբերութեան, որչափ ուսումնական և գործնական կրթութեան պակասութեան մէջ։ Ոմանք ասկէ աւելի առաջ կ'երթան, և գիտել կուտան թէ, այն քաղաքաց մէջ ուր Հայք և Ցոյնք ապրուստի նմանօրինակ միջոցներու հեռամուտ են, Հայոց բազմամարդութիւնն իսկ աճելէ դադրած է։ Ասոր իբրեւ օրինակ կը յիշուի Այտընի (Իզմիրի) նահանգն, ուր Անգլիացի Ուիլսըն հիւպատոսին մէկ հեռագրագրաշարժ տեղեկագիրը ցոյց կուտար երբեմն թէ Ցոյնք 40 տարիէ ի վեր քանի մը պատիկ աւելցած են, Թուրքերը նուազած են, իսկ Հայերը նոյն մնացած են թուով։ Ցնտեսական յետադիմութիւն անշուշտ ուղղակի կը ներգործէ բազմամարդութեան վրայ։ Ժողովուրդ մը, երբ ադատանալ սկսի, առաջնուան չափ զաւակ չունենար։ Բայց, չափազանցութենէ դգուշանալու համար, չենք կրնար Ցունաց տնտեսական մրցումը միակ պատճառ համարիլ այնպիսի երեւոյթի մը, որ քանի մը մեծ պատճառներու միանգամայն հետեւանքն է հարիւ։

Երկարաբանելու պէտք չենք տեսներ սա եզրակացութեան գալու համար թէ, եթէ Հայք կ'ուզեն պահպանել այն քաղաքային, ընկերային և տնտեսական դիրք որ արդ կը բռնեն ի Թուրքիա, պարտին նորագոյն և աղդեցագոյն ջանքեր բնել կրթութեան ճամբուն մէջ։ — Մրցակ առաւելապատասխան ենք այս ուղղութեան մէջ մրցելու, եթէ փոփոխենք, որպէս բնական է, բարւոքել այդ քաղաքային, ընկերային և տնտեսական դիրք, որ իր տեսակի մէջ ոչ չատ բարձր է, ոչ ալ չատ գոգայուն։ Ընդհակառակն։ Սկսմեսիոյ Ս. Աստուածածնայ Համալսարանին Տնօրէն Լորա Ռէվ. Լոնտոնի Կրթական Մարմնագային ժողովոյն բացման ճառին մէջ, (որոյ վրայ կը խօսինք Մասիս շաբաթաթերթի առաջիկայ թուով.) ցոյց կուտար թէ հանրային կրթութեան պաշտօնական միակերպութիւնը փոփոխելի գրութիւն չէ ամենեւին, և թէ Ազգէ մը բաղմազան պիտոյից յարմարող կրթական բազմազան գրութիւնք միանգամայն ի գործ պէտք է դրուին։ Մեր մէջ չկայ «կրթական գրութեան պաշտօնական միակերպութիւն», որպէս ի Ֆրանսա, բայց ոչ ալ «կրթական բազմազան գրութիւնք» կան քով քովի, այն դերազանց պատճառաւ թէ մեր դպրոցք գրութիւն չունին բնաւ։ Դասական (classique) գրութիւն, իրական կամ գիտական գրութիւն (réalisme), նախակրթութիւն, միջնակարգ կրթութիւն, ասոնք ամենը կրթական գործին զանազան ճիւղերն են. բայց մեր ոչ մէկ դպրոցին համար կրնայ բուսիլ որոշապէս թէ ասոնց միոյն կամ միւսին կը պատկանի։ Իրողութիւնն այն է, ինչպէս ենք դադրիր կրկնելէ ամեն անգամ որ առիթը ներկայանայ, թէ կրթական գործին լուրջ և յարատեւ ուշադրութիւն չը նուիրուիր մեր մէջ։ Հայ ընկերութեան ամեն տարիքը կը դաւադրեն այս բացասական արդիւնն յանդելու համար։ Ո՞վ չէ պարտաւորի։ Մինչ Հայ հարուստք պարտաւորի չեն, քանի որ կէս ճամբան կը թողուն Կեդրոնական վարժարանի բացման գործն, և չեն ուզեր յորդորիլ ոչ ժամանակիս պէտքերէն, ոչ ալ մեր չուրջը տեղի ունեցող բացառիկ ջանքերէն։ Մինչ Հայ հարստաց մարդն Ուրբին փողոցին կողմէ եկած միջոցին բռնուած էր, եթէ իր չափէաը վերադառնալ ուզէր, անտի պիտի անցնէր։

Ժամ մը յետոյ ամեն ոք իր տեղն էր։

Համրը բնաւ գժկամակութիւն չէր ցուցած սահմանական թատրագիր տուսին մէջ մտնելու համար, որ զինքն այն պահականոցը պիտի վերադարձներ՝ ուստից առած էր առաւօտուն։

Հոն պահակապետը կարճ բանախօսութիւն մ'ըրաւ ձերբակալին պատրանքը ցասնելու համար, եթէ կրնար ըսել. յետոյ իր երկու տարադասերոյ յանձնեց բանելով։

— Ազատեցէք զիս սա անպիտանէն, և հեռի տեղ մը տարէք որ չգայ նորէն ձանձրացնէ մեզ։

Մարդը բնաւ երեսոյթ չունեցաւ հաստատելու այս խօսքն, որ իրեն վերատհութիւն ազդելու նպատակաւ շարադրուած էր. այլ հլութեամբ հետեւեցաւ երկու պահակներու, որք Քրուլ պարպ փողոցին անցնելով Քորվիզար փողոցն ելան և առաջին քառուղւոյն առջեւ թող տուին զոչելով.

— Բարի ճանապա՛րհ, նայեցէ՛ք որ նորէն չգտնուիք։

Բիէտուշ, միշտ գեւհիկ մանկան կերպարանքով, կը յաձէր Քարտէրեր փողոցին մէջ։ Բիկաշ իր ծխպամբոք կը քաշէր Շան-տը-լ'Արտէթ փողոցի անկեան խաղալավարդարանին դիմաց։

Քար ճամբեցնելու ատենն ցուրտ կար։ Դիշերը տեղացած ձիւնը սառելով կարծրացած էր։ Բնաւ անցորդ չկար, և այն խեղճ թաղին բոլոր կեանքը դուրսի պղտոտայներուն վրայ դատուած բազմութիւն դիմեաներուն մէջ կեդրոնացած էր։

Ուստի պահակները դիւրութիւն ունէին իրենց լրտեսած որդին շարժումները դիտելու, և այնպիսի դիրքեր բռնած էին որ նա չէր կրնար զիրենք տեսնել։

Համրը դեռ գիտեց այն պահակներն որք զինքը թողուլ կը հեռանային, յետոյ պարտէզի մը պատին կրթնելով սկսաւ իր շրջիքը նայիլ։

Զինքը լրտեսողները պահ մը վախնալ սկսան որ հոն պիտի կենար, ինչպէս որ կեցած էր Օրֆէվր դեռատին վրայ, վասն զի չէր շարժեր բնաւ։

Բայց երկու երեք վայրկեան յետոյ, ուր լինիլը գտնելով, դէպի Քարվիզար փողոցին անկեան տունն ուղղուեցաւ, պատին քարերը մեռեն ընելով, զարմացման կամ գոհութեան շարժում մ'ըրաւ, և յետոյ սկսաւ դէպի Արակոյ պողոտայ երթալ առանց վարանելու։

29 և 33 թիւերը թողուցին զայն որ անցաւ գնաց, և յետոյ իրենք ալ նոյն ճանապարհն բռնեցին ետեւէն։

— Ա՜, շարաճճին, բաւ կամաց մը Բիէտուշ, անկիւնի տանն առջեւէն անցած ժամանակ նշան մը գծեց պատին վրայ։ Ասոր համար էր որ ածուխի կտոր մը պահած էր գրպանին մէջ։ Այժմ իր ճանապարհն գտնելով՝ պէտք եղած տեղը պիտի տանի մեզ ուղղակի։ Ո՜ր չարաճճի գոհ պիտի լինի մեր պտոյտ։

Պետն արդարև յոյժ գոհ էր, վասն զի իր կառքին պատուհանէն կը տեսնէր որ համրն իր երթալու տեղը դիտցող մարդու մը պէս վստահ քայլերով յառաջ կ'երթար։

Լրտեսներն հեռուէն կը հետեւէին առանց միմեանց մտնենալու։ Ցանկարծ կանգ առին տեսնելով որ համրը կանգ առաւ Ուրբինի հիւանդանոցին մօտ և պատին կառքին տան քայլ հեռի։

Վարանեալ կ'երեւէր։ քառուղւոյն մէկ անկիւնէն միւսը կ'երթեւեկէր. կարծես թէ կը վախնար անկէ անդին երթալու։

Վերջապէս որոշեց պողոտային դիմացի կողմն անցնիլ և Ուրբին փողոցը մտնել, որ Քարվիզար փողոցին դիմացը կը բացուի և անոր շարունակումն է։ Առանց վարանելու գնաց այն ճանրէն մինչեւ Բօռ-Ռօսալի պողոտայն։ Հոն ալ պա՛մ մը կանգ առաւ։ Կ'երեւէր որ լայն փողոցները կը չփոթէին զայն։

Ապահովութեան պետին կառքը լրտեսներուն ետեւէն կ'երթար հեռուէն։

Համրը դարձեալ պատերն աչքէ անցունելէ յետոյ նորէն շարունակեց ուղղակի, ապա ձախ կողմ դարձաւ նեղ փողոցէ մը որ պաշտօնապէս Ռիւե Լիթէ կը կոչուի։

Այն փողոցը շարունակեց մինչեւ Պերթէլ փողոցն, որ Վալ-տը-Կրասի հիւանդանոցին պարտէզներուն առջեւէն կ'անցնի. յետոյ աջակողմ դառնալով նեղ ու ծռմծռուռ փողոց մը բռնեց, որ Ռիւ-տը-լ'Արբալէթ կը կոչուի, և նոր բացուած Թէօլեանթին փողոցը խոտոնակի կտրելով Մուֆթար փողոցը կ'ելնէ։

Այս բոլոր ուղեգիծն արագապէս պտտեցաւ, և համրին ցոյց տուած վստահութենէն կը հասկցուէր որ իրեն ծանօթ երկրի վրայ կը քալէր այժմ։

(Շարունակ.)

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

)(40)(

ՖՈՐԹՈՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱՆՈՊԷ

ՊԱՐՈՆ ԼԸԲՈՒՔԻ ԾԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՐՈՆ ԼԸՔՈՒՔ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ՆԱՏԷՔ

Գ.

— Ներեցէք ինձ, սիրելի՛դ իմ Լըքուք, գործն ա՛յնչափ տխրագնահատ է որ...

— Եթէ այդչափ տխրագնահատ է, խօսեցէք, բայց համառօտակի։ ՄէնՔրուի չոգենաւին պիտի հասնինք։ Եթէ քիչ մը կենանք հոս, կը փախցնենք չոգենաւն։

— Աւասիկ գործն երկու խօսքով։ Ձեր խորհրդին համեմատ թող տուի մարդը. քանի վայրկեան չափ զեռաւին վրայ նստաւ և Կեդրոնական բանտը մտաւ։

— Օ՜, բաւ հրաժարեալ ոստիկանականը անկելով երբեւ պատերազմական չեփորին հնչիւնը լսող պիտուրական հինաւուրց երիվար մը, շատ վարպետութեամբ խաղցած է։ Կարծածէս աւելի խորամանդ սատանայ մ'ունիք ձեր դէմ... եթէ...

Պ. Լըքուք մէկէն կորցեց իր խօսքն և դէմքը մանաւոր երեւոյթ մ'առաւ. կարծես թէ պատերազմի պատրաստուեցաւ։

Սկսաւ խորհիլ։

— Մեք սխալ ճանրայ կ'երթանք, բաւ յանկարծ։

Արդ խօսին հղօր է, վասն զի անկեղծ է։ Բանտը վերադարձաւ պարզապէս՝ վասն զի անծանօթ է Փարիզի, ուր երթալիքը չգիտէ։

— Ուրեմն ձեր գտած միջոցն ոչինչ է, և այժմ աւելի դժուարացած է մեր գործը։

— Թերեւս միջոց մը կայ ազիկ դուրս ելնելու։

— Ըսէք։

— Մարդն ի՞նչպէս Կեդրոնական բանտն եկաւ. Կոպլէնի պահականոցէն։

— Բնականաբար ոստիկանութեան դոյ կառքով։

— Լա՛ւ, ըսել է թէ բան մը տեսած չէ ճանրան։ Այժմ նոյն կառքով նորէն յիշեալ պահականոցը դրկեցէք, և հրամայեցէք պահակապետին որ քառորդ մը յետոյ պահականոցէն դուրս հանէ, և երկու պահակներու հետ դրկէ այն տեղն՝ ուր բռնուեցաւ։ Հոն պահակները թողուն զայն և մեզմէն առանց իրենց ետեւը նայելու։ Ձեր երկու թիւերն ո՞յք են։

— Բիկաշ և Բիէտուշ։

— Երկուքն ալ ընտիր. անկէ առաջ անցնելով թող պաքոմն Քորվիզար փողոցին մէջ և դիտեն թէ ինչ կ'ընէ հոն։ Ես այնպէս կը կարծեմ թէ այդ կերպով կրնայ դանել իւր ճանրան։

— Հը՛, ես ալ կը կարծեմ թէ կը կրնայ։

— Եթէ յանցաւոր է, անշուշտ, և այդ պարագայի մէջ չէք կրնար բան մը քաղել անկէ։ Եթէ, ընդհակառակն, ինչպէս կը կարծեմ ես, անարիւն գործի մը միայն եղած է, անարիւն եմ որ ձեզ տեղ մը պիտի տանի,

— Ես չեմ յուսար, և աւելի լաւ կը համարիմ...

— Ներեցէք, բաւ Պ. Լըքուք կէս պտոյտ մ'ընելով իւր որդւոյն քով վերադառնալու համար. եթէ տակտին վայրկեան մ'ալ խօսակցիմ ձեզ հետ, շոգենաւը պիտի փախցնեմ, և մեզ ընդունայն պիտի ապասեն Պուլոյնի գետափին վրայ։ Ուստի ծառայ եմ, սիրելի՛ պարոնս։

Եւ արագ քայլերով հեռացաւ։

— Սատանան չատ ինկած է, բաւ ապահովութեան պետն իւր մտածութեան մնալով։ Խորհած միջոցն տակ մը չըներ։ Բայց սա ճշմարիտ է թէ փոքրելով բան մը չենք կորսնցներ, և ես ալ առ այժմ ուրիշ միջոց մը չեմ տեսներ։ Եթէ համրը չընուի այդ միջոցով, գիակնարան ցոյցը միայն կը մնայ մեզ... հաւանականութիւն մը՝ որոյ վրայ յոյս չկրնար դրուիլ։

Երթամ փորձեմ ծերուկին առաջարկած խորհուրդն։ Եթէ չյաջողի, յայնժամ բերել կուտամ Թարվիլը և անոր կը յանձնեմ այս գործն։ Արդարեւ շատ վատահելի չէ, բայց մեր ձեռքին և աչաց տակ կը պահենք։

Այս որոշումն ընելուն պէս, ապահովութեան պետը գործի ձեռնարկեց առանց ժամանակ կորուսանելու։

29 և 33 թիւերը Շան-տը-լ'Արբէթ փողոցը զրկուեցան։

Համրը դոյ կառքին մէջ ծրարուելով, որուն ոսկիներն ոսկեղէն կ'ըսեն, Կոպլէնի պահականոցը տարուեցաւ։

Ապահովութեան պետը՝ կառք մը նստելով՝ Արակոյ պողոտային և Ուրբին փողոցին կազմած քառուղին գնաց կեցաւ գործակատարութեան հոկելու համար։ վասն զի հաչիւ քրած էր որ կառքին մէջէն դիտելու յարմարագոյն տեղն էր։

Արդարարձ մարդն Ուրբին փողոցին կողմէ եկած միջոցին բռնուած էր. եթէ իր չափէաը վերադառնալ ուզէր, անտի պիտի անցնէր։

Ժամ մը յետոյ ամեն ոք իր տեղն էր։

Համրը բնաւ գժկամակութիւն չէր ցուցած սահմանական թատրագիր տուսին մէջ մտնելու համար, որ զինքն այն պահականոցը պիտի վերադարձներ՝ ուստից առած էր առաւօտուն։

Հոն պահակապետը կարճ բանախօսութիւն մ'ըրաւ ձերբակալին պատրանքը ցասնելու համար, եթէ կրնար ըսել. յետոյ իւր երկու տարադասերոյ յանձնեց բանելով։

— Ազատեցէք զիս սա անպիտանէն, և հեռի տեղ մը տարէք որ չգայ նորէն ձանձրացնէ մեզ։

Մարդը բնաւ երեսոյթ չունեցաւ հաստատելու այս խօսքն, որ իրեն վերատհութիւն ազդելու նպատակաւ շարադրուած էր. այլ հլութեամբ հետեւեցաւ երկու պահակներու, որք Քրուլ պարպ փողոցին անցնելով Քորվիզար փողոցն ելան և առաջին քառուղւոյն առջեւ թող տուին զոչելով.

— Բարի ճանապա՛րհ, նայեցէ՛ք որ նորէն չգտնուիք։

Բիէտուշ, միշտ գեւհիկ մանկան կերպարանքով, կը յաձէր Քարտէրեր փողոցին մէջ։ Բիկաշ իր ծխպամբոք կը քաշէր Շան-տը-լ'Արտէթ փողոցի անկեան խաղալավարդարանին դիմաց։

Քար ճամբեցնելու ատենն ցուրտ կար։ Դիշերը տեղացած ձիւնը սառելով կարծրացած էր։ Բնաւ անցորդ չկար, և այն խեղճ թաղին բոլոր կեան-

ւատարմապէս կը հետեւին՝ մանաւանդ հնդկական մեծ ապստամբութենէն ի վեր՝ Հնդկաստանի զարծոց մէջ, և ցոյչափ Ռուսք, Խաղաղութիւնքու առաջնորդութեամբ, կը յամառին կը մնան այնպիսի աչարհավարութեան մը մէջ, որ հպատակ ազ–Ռուս ազգերը շարունակ դժգոհ կը պահէ. 90 միլիոն բնակիչ ունեցող Ցերութեան մը անտեսական շահերը Մոսքուայի քանի մը գործարանատէրաց մենաշնորհը կը զոհուին. կառավարութեան չվերարերող գործոց մէջ շարունակ կը մրջամտէ. ամենափոքր որոման մը համար՝ Ոչնչականաց դաւադրութեամբ զբաղեալ կեդրոնէ մը դալիք հրամանաց սպասելու չափ կեդրոնացական վարչութիւն մի գործ կը դնէ. դժգոհութեան ցոյցերը զսպելու համար զինուորական խստութիւնէ տարբեր միջոց չի ճանչնար, և համայն Եւրոպայոյ քանի մը պատիկ տարածութիւնն ունեցող Ցերութեան մէջ տեղային ինքնօրինութեան կամ դաւառական ինքնակառավարութեան դաղափարէն սոսկմամբ կը խորշի,—ցորչափ ռուսական քաղաքականութիւնն այս է, և անգլիական քաղաքականութիւնն Հնդկաստանի և ուրիշ դաղթականութեանց մէջ դիտուած տեսակէն բան մ'է, — մեք մեր մասին բրնաւ երկիւղ չունինք թէ Ռուսք օր մը կրնան Հնդկաստանի ժողովրդոյ սիրտը շահիլ և Անգլիացիները վանել Դանդէսի եզերքէն։

Խորհրդարանին ներկայացուած եկամտայոյցէն կը տեսնենք թէ, Հնդկաստանի այս տարւոյ կառավարական հասոյթը են 70,564,000 ոսկի, ծախքերն՝ 70,241,000 ոսկի, առաւելութիւն հասութից՝ 319,000։ Հնդկաստանի ժողովրդեան վճարած տրոց քանակութիւնն է 40,361,000 ոսկի, բայց կառավարութեան վճարած կալուածական վարձքն հանելով, որ 21,880,000 ոսկի է, բուն տուրքերը կը հասնին իրը 18 միլիոն ոսկւոյ, և բարդատարար թեթեւ են, քանի որ այդ դումարը վճարող ժողովրդեան թիւն է 200,000,000։ Հնդկաստանի բանակը լաւ կը վարձատրուի, և տարեկան զինուորական ծախքերը կը հասնին 16,421,000 ոսկւոյ։ Վերջին տարւոյ մէջ մարդ դնելուն 120 բուրի պարգեւ տրուեցաւ, (1 բուրէն 2 շիլին է,) որպէս զի յօժարին մտնել զինուորական ծառայութեան մէջ և բանակին բացերը լնուլ, և այս կերպով 60–70,000 ոսկի ծախք եղաւ։ Վերջին երեք տարիներու մէջ, Հնդկաստանի կառավարութիւն 20,034,000 ոսկի ծախք բրած է հանրօգուտ շինութեանց։ Ասոնք մեծ մասամբ հասութարեր են։ Երկաթուղիք կ'ընդարձակուին, բայց խնամ կը տարուի որ այս պատճառաւ Հնդիկ ժողովրդեան տուրքերը չաւելցան։ Հնդկաստանի պետական պարտուց դումարն է 246,948,000 ոսկի, որոյ 182,367,000 ոսկւոյն դէմ կան հանրօգուտ շինութեանց և երկաթուղեաց հասոյթք։

Քանի մը մարդասէր Երեսփոխանք դիտողութիւն ըրին ասիական մշակութենէ և աղէ Հնդկաստանի կառավարութեան ստացած հասութից դէմ, առաջինը դատապարտելով իբրեւ անարդարացի, և երկրորդը պարսաւելով իբրեւ անտնտեսական։ Ասիական մեծ քանակութեամբ կը վաճառի Չինացոց՝ յայտնի է թէ օրպէսի վնասակար գործածութեան մը համար։ Բայց նախարարութիւնը պատասխանեց թէ միայն ասիական մշակութեան անարդարացութիւնը ցուցնել բաւական չէ. պէտք է հասոյթի նոր աղբիւր մ'ալ ցուցնել, որպէս զի կառավարութիւնն հրաժարի այս ճիւղէ ստացած քանի մը միլիոն ոսկիէն։ Բայց ասի, ապացուցեալ չէ որ Չինացիք պիտի դադրին ասիական գործածելէ եթէ Հնդկաստանէն այլ եւս չկարենան ասիական գնելը։ Ասոնք իսկ Չինաստանի մէջ ասիական մշակութիւնը չատ առաջ տարուած է, և հնդկական ասիական արդիլել՝ չինական ասիական քաղաքերու հետեւանքը միայն պիտի ունենայ, առանց բնաւ չարիքը նուազեցնելու։ Դարձեալ աղի տուրքին, ըսուեցաւ թէ արեւելեան ժողովուրդք ասոր վարժուած են, թէեւ Եւրոպացիք չպիտի հանդուրժէին որ ժողովրդեան ամեն գաստուց հանապազօրեայ գործածման յատկացեալ այսպիսի տարերական պարէն մը տրոց ենթարկի։ Հնդիկ ժողովուրդն արդեօք աւելի գո՞հ պիտի լինի եթէ աղի տուրքին տեղ ուրիշ տուրք մը առնուի իրմէ։ Այս նկատումներով, ասիական և աղի եկամտից ընչիս չընդունուեցան, և Հնդկաստանի Երկաթագծերը նոյնութեամբ քուէարկեցան։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ազգային վարչութեան Քաղաքական ժողովը Դալմթիոյ խորհրդարանին մէջ ըրաւ երեկ շաբաթական նիստ, ատենապետութեամբ Վսեմ. Սիմոն պէյի Մագասուեան, և յարաբերական կարեւոր խնդրովք զբաղեցան յոտոյ, վարչական անօրինութիւններ ալ ունեցաւ, յորս են հետեւեալք։

1. – Քաղաքական ժողովը անցեալ շաբթուան նստին մէջ խմնարով, որ Պոյաճի գիւղի թաղական խորհուրդն գիւղին եկեղեցւոյ շինութեան ինքնագամ թատերախաղին հասոյթը չյանձներ շինութեան մասնաժողովին, և գիտոդութիւններ կընէ շինութեան վրայ, որոշեց գրել առ թաղական խորհուրդն որ մինչեւ 7 օր յանձնէ նոյն հասոյթը, և դիտոդութիւններն ապա մատուցանէ։ Թաղական խորհուրդն քննդուած լինելով վարչութեան այս աղդագիրն, Շահապաղ Նաղարէթ էֆէնտի խորհրդոյն կոչմանէ երկէկ Քաղաքական ժողովոյ ներկայացաւ, և յայտարարեց թէ պատրաստ են յանձնել նոյն հասոյթն, սակայն չէնքին վնասին վրայ դիտողութիւններ ունին, և խնդրեց որ ինկատ առնուին։ Ժողովը որոշեց, որ գրասն անմիջապէս Տնտեսական խորհրդոյ յանձնուի ի պահ, և քաղաքական ժողովականներէն Մամիկոնեան Միքայել և Պապոյեան Պապի էֆէնտիներն վաղը հայ ճարտարապետաց հետ երթան քննեն եկեղեցւոյն կիսաւարտ շէնքը։

2. – Քաղաքական ժողովը երեկ խորհրդակցեցաւ Տնտեսական խորհրդոյ հետ՝ զոր յատկացէս հրաւիրած էր, Պատրիարքարանի պաշտօնէից վերաբերեալ ներքին ինչ ինչ խնդրոց վրայ, և քանի մը տնօրինութիւններ ըրաւ։

3. – Երեկ Քաղաքական ժողովին ներկայացան Դալմթիոյ թաղական խորհուրդն և Կարասոյոց Հոգաբարձութիւնն ալ, և թաղական մնաստկին պարտաց ու վարժարանին ծախսից մասակարարութեան դժուարութեանց վրայ բաւական խօսք եղաւ, բայց կարելի չլինելով որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ, որոշուեցաւ թողուլ առաջիկայնաւուն։ Թաղական խորհուրդը դեռ կը պնդէ որ վճարուի կարասոյոց սրնտուկէն Թաղական մնաստկին պահանջքն, իսկ կարասոյոց Հոգաբարձութիւնը չճանչեր և չուզեր վճարել զայն։

Պատասխանն՝ օրագրոյս 7 թուով։

«Սրբազան Ալամիրդն վերադարձաւ Միխիլիէն։ Ս. Թադեւոս թաղի ազգային վարժարանի տարեկան հարցաքննութիւնք, որ 15 օր տեւեցին՝ օրագրոյս 3ին վերջացած լինելով՝ օրագրոյս 3ի կիրակի օրը պարզեւաբաշխութեան հանդէսը կատարուեցաւ Ս. Թադեւոս եկեղեցւոյ մէջ։ Հանդիսին կը նախագահէր Գերս Ս. Ալամիրդն։ Մեծաւ մասամբ կանայք և բաւական թուով արք ներկայ էին։ Տեսուչ Արժ. Վահան վարդապետ ընթերցաւ մի հակիրճ տեղեկագիր, յորմէ իմացանք թէ՝ վարժարանը այս տարի կը պարունակէ եղեր 460ի չափ երիտասարդներ, մինչդեռ նախորդ տարին հասիւ 350 ուսանողք կան եղեր։ Նմանապէս իմացանք թէ վարժարանի շրջանը կը բաժնուի տասը տարւոյ, եօթը տարի նախակրթութիւն և երեք տարի միջնակարգ կրթութիւն։ Ուրիշ տեղեկութիւնք կը պակսին, այն պատճառաւ թերեւս որ հանրութեան ծանօթ բաներ են։ Կարդացուեցան քննչաց վիպութիւնք, արտասանուեցան տարամասութիւնք և ճառեր ուսանողաց և ուսանողուհեաց կողմէ, և յետ մրցանակաց բաշխման՝ Ս. Ալամիրդ հայրն փակեց հանդէսն համառօտ բանախօսութեամբ և օրհնութեամբ։ Մեր կողմէ բաւ կը համարինք ցաւոք դիտել թէ տարուէ տարի նուազ դարձութիւն կ'երեւի ժողովրդի մեծամասնութեան վրայ, որա ապացոյց կը համարինք այն քաղաքութիւնը որ կը գտնուէր հանդիսի պատուոյ օրագրաց մէջ։»

Հեռուեւեալին հրատարակութիւնը խնդրուած է մեզմէ։

«Խատիպի վարժարանի մրցանակաց բաշխման ներկայ գտնուելով պարտ անձին կը համարիմ յայտնել հրապարակաւ զոր ինչ ներընչեց ինձ հանդէսն։

«Հանդէսը չքեղ և վայելուչ էր, աշակերտք յստակ և որոշ արտասանութեամբ և բնական իմաստիւք ճառեցին ի հիացումն ունկնդրաց։ ըստ վկայութեան անաչառ քննչաց, Ներսիսեան վարժարանն՝ հանապազ նիւթական անձկութեան՝ թաղային վարժարանաց մէջ նախանձելի վիճակ մի ունեցած է ի մերոյս պատուական Հոգաբարձուոց որք քաջ ընտրած են անձնուէր և ձեռնհաս ուսուցիչներ, յորս ի մասնաւորի հարկ է յիշել Պ. Գալէնեանք՝ ձեւագէտ, Պ. Մարգան, դաշնակահար, Պ. Զօպանեան՝ պատկերահան։ այս վերջնոյս Ջորջիւ Ներսիսեան վարժարան (ինչպէս նաեւ Գալատիոյ վարժարան ուր կը դասախօսէ Պ. Զօպանեան) շատ յառաջացած է գծագրութեան հիմքերուն մէջ, և առ այս բաւ է դիտել բարձրիւ պատկերներն որոց ապակերաք գծած են լուսանկարներէ մեծցնելով։ Այդէն Պ. Զօպանեանի անունն արժանապէս լիչուած է թէ՝ ասի թէ՝ նկերոյս լրագրաց մէջ։ Ճարտար ի գծագրութեան Պարոն Զօպանեան ճարտար է ի պատկերաշանութեան գունոց բնականութեամբն, վարվարանութեամբն և հնարագիտութեամբն։»

Հանդիսական մը

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նախընթաց օրը Վեհ. Սուլթանն հրաման բրաւ քաղաքական պաշտօնատան մէջ կազմեալ նպաստամատոյց յանձնաժողովին, որպէս զի մէկ մէկ դումար զրկէ Սէրէզի, Մարաշի և Մաքմարայի հրկիզելոց։ Կայսերական այս հրամանին վրայ, յանձնաժողովը սրշեց անմիջապէս 200 ական ոսկի զրկել այդ երեք տեղեաց կարօտելոց։

Նոյնպէս Ն. Վեհափառութիւնն հրամայեց իւր անձնական գանձուն պաշտօնատան՝ 100,000 դշի պարէն և տաքելի զրկել հրկիզելոց։ Այս հրամանի քնդ փոյթ գործադրութեան համար հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուեցան։

Պարկատանի Օսմ. հիւպատոսութեանց կազմութեանը համար Արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որոյ անդամք են Թէհրանի Օսմ. հիւպատոս Ֆախրի պէյ, ոճռաստիճ առեւի անդամ Շահապաղ էֆէնտի, պետական խորհրդոյ անդամ Նուրեան էֆէնտի, հիւպատոսարանաց տնօրէն Զիա պէյ, և Բ. Դրան իրաւագէտ խորհրդականներէն Նարատունկեան էֆէնտի։ Այս յանձնաժողովը պիտի զրաղի նաեւ Թաւրիզոյ և Պարկատանի միջև առկախ մնացած բոլոր խնդրոց քննութեամբ։

Արտաքին գործոց պաշտօնատան առաջին իրաւաբան խորհրդական կարգեցաւ երկրորդ խորհրդական Կէօշէր էֆէնտի, ամսաթոշակն աւելցնելով։

Դատական նախարար Հասան Ֆէհմի փաշայի հրամանաւ, մայրաքաղաքիս բոլոր դատարանք երեք ամսոն մի անդամ մնացորդաց վիճակագիր մը պիտի պատրաստեն այսուհետեւ, թէ այդ միջոցին մէջ քանի՞ դատ ներկայացեր է, քանի՞ն ատարեր է և քանի՞ն առկախ կը մնայ։

Այս երկու շաբթի օր աւստրիական դեսպանատունը ծանուցագիր մը տուաւ Բ. Դրան ի պատասխանի այն ծանուցագրին զոր ընդունած էր օգոստ. 3 թուով, Աւստրո–Թուրքական դաշնադրոյն վերարերեալ։ Աւստրիական կառավարութիւնն այդ ծանուցագրով կը յայտնէ թէ ինք չկրնար շեղիլ իւր նախորդ տեսակէտէն և կրկին կը խնդրէ որ քան արժէքին % 8 մաքս վճարելու իրաւունք տուի իրեն, որպէս տրուած է այն ամէն տերութեանց որոց դաշնագրի պայմանամամը լրացած է։

Երկէկ ծանուցինք թէ Եւմնական պաշտօնատան խոմանեալ խորհրդոյ (Շուրայի Մայլիզ) տեղ կազմեալ նոր յանձնաժողովն իւր առաջին նիստն ըրաւ կիրակի օրն։ յանձնաժողովն երէկ ևս դումարեցաւ քնդ նախագահութեամբ ծախսից տնօրէնին և զբաղեցաւ լուծեալ խորհրդոյ առկախ թողած գործոց կարգադրութեամբ ի երեսաւոր նոր քննիչներու ընտրութեամբ որք Բ. Դրան վերացման պիտի ենթարկին։

Պետական խորհուրդն որոշած է որ Թաւրիզոյ հողին վրայ գտնուող կամայսուհետեւ գանուելիք հանքային ջուրերը կառավարութեան տտացուած՝ քը նկատուին և անոր ձեռամբ չահագործուին։

Թայանի է թէ, կրսէ այսօր Թէրճէմանը–Հագիգաթ, կայսերական կառավարութիւնը Գոլոյոյ և արաւարձանաց կատարեալ մարդահամարն ունենալու համար, նոր մարդահամար սկսիլ տուած է կարեւոր հրահանգներով, և սէկտր եղած ծախքն ալ վերցնելով։ Բայց, կը յարէ, հատատելու համար թէ Իւսկիւտար Ցօղանճըլարի կողմն մարդահամարն ինչպէս կը լինի, բաւական է նշանակել նոյն կողմանց մարդահամարի գործակատար ուղղագրութեան տատիճանն, և թղթոց տեղ տեղ քերուած լինելն որ բոլորովին հակառակ է հրահանգաց։ Օրինաւ էֆէնտի տեղ Ասատ–ֆէնտի գրուած է. ԳՈՒՆԵՐ ԷՆ–ՂԸՐԷՆ տեղ՝ ԳՈՒՆԵՐ ԷՆ–ՂԸՐԸՆ, ԴՈՒԼԷՖԷՖԻ տեղ՝ ՀՈՒՖՈՒՖԻ, և այլն։

Քաղաքական Մաղհար փաշա հրաման բրած է Իւսկիւտարի թաղապետութեան, որպէս զի հսկին հրկիզելոց ապահովութեան։

Բ. Դուռը կրկին շրջաբերական մը ուղղած է դատական իշխանութեանց հրաւիրելով զանոնք որ մարդահամարի գործողութիւնները փութացնեն և արդիւնքն հաղորդեն ներքին պաշտօնատան մէջ կազմեալ մարդահամարի դիւանին։

Գահիրէէն կը գրեն առ Բոլիմիէ Գօրէորօնանէ թէ Եգիպտոսի օրէնսդրական ժողովին զինուորագրութեան օրինաց քննութեան առթիւ, որոշեր է որ այն ամէն օսմանեան հպատակներն որք զինուորական ծառայութեան ենթակայ են և Եգիպտոս կը բնակին, պարտաւոր լինին Եգիպտական բանակը մտնել։

Միտիլիի կուսակալ Ռէմալ պէյ որ Օսմանեան երեւելի դրագէտներէն մին է, հրահանգ տուած է իւր գործակատար Լիւիզդիա Թէվֆիք պէյին ի Կ. Պոլիս, որպէսզի դատ բանայ Թարիզլրագրոյ անօրէն Ֆիլիք էֆէնտիի դէմ, իրեն նկատմամբ վատահամբաւիչ յօդուածներ հրատարակելուն համար։ Ռէմալ պէյի կողմէ փոխանորդ կարգուած է հայազգի փաստաբան Սարաճեան Թորոս էֆէնտի։

Կայսերական հրամանաւ դատական նախարարն հրահանգ տուած է առ որ անկ է, փութով ատարել ո՛և է ամբաստանութեամբ բանտարկեալ անձանց դատաստան։ Ամեն պարագայի մէջ, հարցաքննութիւնք մէկ ամսէ աւելի չպիտի տեւեն և թող վարուողք պաշտօնեայք պատժոյ պիտի ենթարկին։ Կրսուի թէ այս անօրինութեան չարժառիթն է առանց դատապարտութեան բանտերու մէջ խռնեալ անձանց թիւը նուազեցնել, հիւանդութեանց տեղի չտալու համար։

Մայրաքաղաքիս Պարսկական դեսպանատան երկրորդ թարգման ժորժաբի պէյ մեռաւ նախընթաց օրը։

Պարսկական դեսպան Մօհսին խան 50 Օսմ. լիրա զրկեր է յուղարկաւորութեան հանդիսին համար, և պաշտօնականներ՝ ի միխիթարութիւն ընտանեաց հանդուցեալին։

Անգլիական դեսպանատան առաջին թարգման Սըր Այֆրէտ Սանտրսը իւր առաջնական վիճակը դարմանելու համար արքայական դիրքակուրդ ստացած է մինչև հոկտեմբերի սկիզբը։ ի բացակայութեան Սըր Սանտրսընի, երկրորդ թարգման Պ. Հիւկօ Մարինիչ պիտի փոխանորդէ անոր։

Առևտրական և երկրագործական նախարարութեան ձեռամբ անատարուժութեան վարժարան մը կը բացուի այս օրերս Վ.Եհ. Սուլթանին հրամանաւ։

Վառնայէն կը հեռագրեն թէ Մոսուսէի Եղերեի Բէյոն շրջանաւն որ այս երեքշաբթի մթնօրէին մեկնած էր Դավաքէն, ժամանակին հասեր է ի Վառնա և թղթատարական պայուսակներն յանձներ է Եւրոպական սրարշաւ կառաքնին։

Ոսմիկանութիւնն ոկսած է քննել, թէ Իւսկիւտարի Սելամիլէի վերջին հրդեհն ո՛ր առնէն եռած է, և թէ՝ դիտմամ՛մի թէ դիտմամբ տեղի ունեցած է։ Կասկածողներ կան, թէ հրդեհին եռած տունն ապահովագրեալ լինելուն պատճառաւ, տերը՝ որ կեսարացի Հայ մ'է, դիտամբ կրակի տուած է։

Առողջապահական ժողովոյ գլխաւոր քարտուղար Ահմէտ պէյ երէկ նախարարաց ժողովէն կոչուեցաւ, և առողջապահական ինչ ինչ խնդրոց վերայ հարցմունք եղան իրեն։

Առևտրական դաշնադրութեանց քննութեան համար արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ կարգեալ յանձնաժողովն երէկ նիստ ըրաւ՝ նախագահութեամբ անտուաց ու հանքաց տնօրէն Պետրոս էֆէնտիի։

Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնն Եանեւայի բնակիչներէն Պ. Վասիլիատէսի և Տէմիթր Ամմանայի յանձնած է Եանեւայի և Լամիխսիայի լիճերուն մերձակայ ճահիճներու յամաքեցուցման արտօնութիւնը։

Սպարապետի դրան որոշմամբ, զաւառները գտնուող զօրագունդք այսուհետեւ իւրաքանչիւրն 15 ձի միայն պիտի ունենան իրենց գոյից փոխադրութեան և այլ պիտոյից համար։ Հետեւարար դաւառաց զինուորական իշխանութեանց արտօնութիւն տրուած է աւելի թուով եղող ձիերը ծախել։

Ցունաց Պարտիրաքարանի ընտրական ժողովը ի նիստ հրաւիրեալ է վաղը, և պիտի զրաղի այն օրինական ծրագրի քննութեամբ որ պարտաստուած է եղեռնական յանցանօք ամբաստանեալ քահանայից նկատմամբ հետեւելի դատավարական եղանակին համար։

Թէրսհանէի թնդանօթաձիգ փոքր շրջանաւ մը Ցարրճան մտերը 2 նաւ բռնած է ուր 24 թուրք ծովահէնք կան եղեր։

«Ճերէմէ Մահմէտ» դատական չարաթաթերթը, որոյ անօրինութիւնն յանձնուած է վսեմ. Շահապաղ Կարապետ էֆէնտիի, սկսաւ վերսին հրատարակիլ, նոր դիրքով և ճոխ պարունակութեամբ։ Ըստ նոր ծրագրին, թերթը երկու մասի պիտի բաժնուի, պաշտօնական և ոչ–պաշտօնական։ Առաջնոյն մէջ պիտի հրատարակուին դատական բոլոր անուանումները, պատուանշանները, պաշտօնական փոփոխութիւնները և պաշտօնանկութիւնները, և դատական նախարարութեան բոլոր նոր օրէնքներն ու չրջաբերականները։ Երկրորդ մասին մէջ պիտի հրատարակուին դատարանաց կողմէ տրուած կարեւորագոյն վճիռները, իրաւաբանական կարեւոր յօդուածներ և երեւելի եղեռնագործաց պատկերները։

Մինչդեռաց Թէլլ Արմէնի երեց Տօմ Ֆարաժէ հետեւեալը կը գրէ Լիսնի Մէյէն գրբէլէ լրագրին։

«Անցեալ մայիս 28ին, պատիւ ունեցանք ընդունիլ Մէջդեւաց նորընծայ պապական պատուիրակ Տ. Հանրի Ալիմայէրի այցելութիւնն, որ Հռոմէ կերթար։ Գոհ եղաւ եկեղեցւոյս չինութենէն, որ կիսաւարտ կը մնայ դրամի նուազութեան պատճառաւ։ Սակայն 600 ֆրանքի պէտք ունիմ մոյն։

«Ֆրանչիսկեան մայրապետ մը ընկերացաւնոր մինչեւ Օրֆա, ուր գալոց մը պիտի հաստատէ ֆրանսայէն եկած ուրիշ երկու մայրապետաց հետ։ Օրֆա 3000էն աւելի հայ բնակիչք կը ալ բանակէ որք տրամադիր են Հռոմայ եկեղեցին մտնել բայց դժբաղդաբար երկու Քաթիչին միսիոնարուն և մէկ հայ կաթոլիկ քահանայ մը։ Կան նաեւ 400 Ցակոբիկեան տարի ընտանիք յոյս Ռատաած կրօնափոխներ կը յարուցանէ մերթ ընդ մերթ։ Սուրիացւոց հովուութիւնը կատարող բարի քահանայն բարեբաղդութիւն ունեցաւ վերջերս 18 ընտանիք աւելցնել իւր փոքրիկ հօտին վրայ։»

Զիէննայի բանի մը լրագիրք հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակեն, որոց ստուգութիւնք երաշխաւորեալ չէ։

Ռոմոսդպի աւստրիական հիւպատոսին տեղեկագրէն կ'երեւի թէ բաղմաթիւ աւստրիայի վաճառականք, հրաւիրուեր են վճարել ԲԵԴԵՔԷՐ– և ՍՏԷԼԼԷ կոչուած տուրքերն օրք օսմանեան հպատակաց միայն անկ են։ Անոնց մերժողական պատասխանին վրայ ոստիկանք գրասենեակները կոխելով, ձերբակալեր են զանոնք չարագործաց նման և գլխարաց տարեր են փողոցներէն։ Դեր հիւպատոս Պ. Քազիլլիի ջանիք, երկու շաբաթ յետոյ հաղիւ ազատ թողուեր են։ Ձերբակալելոց մէջ կը գտնուին Բէրլիքլէս, Թէմիսթօքլ եղբարք և Պ. Ժայիւսի, որոց վաճառատունք 15 օր փակուած մնացեր են։

Պարսից կառավարութեան կողմանէ երրորդ աստիճան Շիր–Նուրչիտ պատուանշան ընծայուեր է Ճիտտէի Դարմագամ Ֆէհիմ պէյի։

Դոնեայի նահանգին Մէրքիտաղճը Նաղիմ պէյ հետեւեալ հեռագրեր է առ Թէրճէմանը Հագիգաթ։

«Գրած էք մեր և կեդրոնական կառավարչին մէջ անցած անցքերն։ Ստոյգ չեն Մ'օնիմէօրի գրածները։ Կառավարչին գաւաղանաւ վրաս յարձակած լինելուն լուրն անհիմն է։ Շնորհիւ կայսերական արդարասիրութեան ո՛չ ոք կրնայ յանդգնիլ մինչև այս ատեանն ծայրագնիլ։ Կուսակալն դեռ չերջագայութեամ՛ տուաւ ի ներկայութեան նորին, և անհամաձայնութիւն չմնաց»։

Կայսերական Միլիցիէ վարժարանի մրցանակարաշխութեան հանդէսը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբաթ օր, 11 օգոստոս։

Պալքէսէրի կուսակալն գրած է առ ներքին գործոց նախարարութիւնն թէ Ցարտանէլ Զամ–պուրնը բուսած տեղը զինուորական հիւանդանոցի մը հիմնարկութեան հանդէսը կատարուեցաւ Յուլիս 30ին, ի ներկայութեան զինուորական, վարչական ու կրօնական մեծամեծաց, և ոչխարներ զոհուեցան ու բարեմաղթութիւնք եղան օգոստ. Սուլթանի համար։

Վերաքննութեան ատեանն առ որ դիմած է Դուլգադրեան Մարգար էֆէնտի՝ Ե. Գուրդէն էֆէնտիի կողմանէ բացուած դատին համար, վճռեր է որ Դուլգադրեան էֆէնտի հինգ օսմ. լիրա տուգանք տայ, փոխանակ 2 օսմ. լիրայի և 15 տուր բանտարկութեան՝ զոր նախնական դատարանը վճռած էր։

Երկրագործութեան և վաճառականութեան նախարար Սուպհի փաշա շրջաբերականաւ մը պատուէր զրկեր է բոլորը գաւառներն որ ամեն խնամ տանին վայրի ձիթենիներն մշակելու և պատուաստելու համար։ Թէրճէմանը–Հագիգաթ՝ որ քանիցս գրած էր թէ միլիոնաւոր են այդ ձիթենիք, և մշակելով ու պատուաստելով զանոնք՝ մեծ հասոյթ կառնուի, այսօր գոհութեամբ հրատարակած է վսեմ. Սուպհի փաշայի այս տնօրինութիւնը։

Ոստիկանութեան նախարար Ֆեամ/ղ պէյ՝ որ իւր պաշտօնակալութենէն հետէ մեծ փոյթ կը տանի որ աղջկանց համար վարժարան մը հիմնելու և զանոնք փողոցները թափառաշրջիկ մուրացութենէ ազատելու համար, այս օրերս 1, ½ լիրայի և 1 ու ¼ մէճիտիէի տոմսեր պատրաստել տուած է ի նը. պատ յիշեալ որբանոցին, որ ի մօտոյ պիտի հաստատուի ոստիկանութեան հին պաշտօնատան կողմը բանտին շէնքին մէջ։

Ծանուցած ենք՝ Ատապազարի կողմերը Ալի անուն անձի մը աւազակներէ լեռը հանուիլ ու արձակուիլն։ Այս անցքին վրայ հետեւեալ հետաքրքրական պարագայք կը պատմուին առ Թէրճէմանը–Հագիգաթ ուղղեալ նամակ մը, որ հիմնեալ է նոյն ինքն Ալիի պատմութեան վրայ։

«Երկու շաբաթ յառաջ երեքշաբթի օր մը Ալի ազա գիւղապետքէն 2 ժամու ճանապարհ հեռի ազարակէն դարձած ատեն, ազարակին մօտագոյն տեղ մը անտառակի մէջ երկու սպառազինեալ մարդիկ դէմն ելնելով՝ կը հրամայեն կանգ առնուլ, և երբ նա չհնազանդելով կաճապարէ ի փախուստ, գարանի մտած ութ հոգի՝ որոնք զինուք վառեալ էին, երեսն կելնեն ի բնոց հրացանները ցուցնելով, ետ կը դարձնեն, դէմն կիջեցուցնեն, անտառակը կը տանին և աչքերը կապելով դէպ ի լերանը կը վարեն։

Երբ գիշերուան մութը կը կոխէ, Ալին կը հեծցնեն կապեալ աչօք, և 7 ժամ ուղեւորելէն յետոյ Սաքարիա գետոյն մէկ անցքէն անցնելով լեռ մը կելնեն և նոյն գիշերն ու հետեւեալ օրն այրի մը մէջ կը մնան։ Ամենահեռ. գիշերներն այսպէս կուղեւորին, և երկու գիշեր տեղ մը ու երեք գիշեր այլուր կօթեւանին, և իրենց ուզած գումարն առանձին յետոյ կարձակեն Ալին։ Երկու Զէրքէս ու Կիւրճի պինեալ գաղթականք Ալի ազայի քով պահապան դրուած են եղեր, իսկ միւս ութն՝ որոց համար կասկած կայ թէ Ալիի ծանօթ անձինք են, երբ նորա քով երթալ ուզեն, աչերը կապել կուտան եղեր։ Ալի միշտ յարգանք կը վայելէ եղեր, բայց մէկ քանի անգամ պատնեցեր են, որ յայտնէ օ՞րչափ հարստութիւն ունենալն, և բերել տայ երկու շաբաթ յառաջ թղթատարութենէն առած 400 լիրայի գումարը։ Վերջապէս աւազակաց կոչմանէ Ալիի ազարակին վերակացուին զրկուած լրոյ վրայ, վերակացուն և Ալիի փեսայն 150 լիրա և նոյնչափ արժէքով գոհարեղէն տալով ազատեր են։ Անցեալ տարի Ալի ազայի ագարակէն մնացուած մարդ մը ոմն պահած, և ըսած է եղեր թէ աւազակք ազարակիդ շուրջը կդեգերին դրեթէ լեռն հանելու համար, և սա և այլ կասկածելի անձինք այն օրերն իրենց գիւղերէն բացակայ են եղեր։ Աւազակք դեռ չեն բռնուած՝ հակառակ ամենայն ջանից տեղական կառավարութեան, և կը կարծուի թէ գիւղապետքէն միւս կողմն անցած պահուած են։»

Գումգափուի կողմը տակէց 18–20 տարի առաջ այրած խանութի մը դեռմինը՝ տուն շինուելու համար փորուած ատեն, խորերը ջուրի մէջ երեք մարդոյ դակի և բազում ոսկերք երեւան եղած լինելով՝ բժշկական քննութեան ենթարկուեր են։

Նախընթաց օրը Մաղրմ պէյ անուն թուրք մը Պէօյուքտէրէի քարափին վրայ բէվէրէրի քանի մը հարուած պարպեր է օրիորդի մը վրայ, բայց դնանարները չեն հասեր բարեբաղդաբար և մարդը խոյս տուեր է։

Երեքշաբթի գիշեր երկու չարագործք Գալաթիա պանդոկ մը դնացին գիշերն անցնելու։ երբ ամեն ոք ննջեց, պատուհանէն քովի տունը մտնելով, դրամարկղ մը կոտրեցին և 150 ոսկւոյ արժողութեամբ հելլենական պանքայի արժեթուղթ առին։ Ապա նոյն ճամբով իրենց խուցը վերադարձան և առատաւորն դուրս եկան պանդոկէն առանց կասկած հրաւիրելու և ուղղակի դրամափոխի մը երթալով 2,100 ֆրանքի արժեթուղթ ծախեցին։ Դրամափոխը կասկածելով այս մարդոց կերպարանքէն, իսաց տուաւ ոստիկանութեան որ ձերբակալեց զանոնք։ Ասոնք Վանկլի և Բանաւօթի անուն երկու հին չարագործներ էին։

Երէկ առաւօտ Արնաւուտ գիւղի շրջանաւը կամուրջ հանդպած ատեն, Պարոնեան Մկրտիչ էֆէնտիի որքը սահելով ծովն ինկաւ և երեք անգամ յատակը խորասուզեցաւ ու ելաւ, մինչեւ որ նաւաստիք յաջողեցան ազատել զինքն և անմիջապէս մեռակայ բարիքը տանիլ ուր նախնական դարմաններ տրուեցան։ Ապա Պարոնեան էֆէնտի իւր տունը փոխադրուեցաւ, յԱրնաւուտ գիւղ, բայց կրած երկիւղն և յուզմունքն հիւանդացած է։

Նախընթաց գիշեր, Գալաթիա Մոհմանէ Գօսթաքիի վաճառատունը գողեր մտնելով դրամարկղը մեծաւ աշխատութեամբ ջարդակտոր ընելէն յետոյ միայն չորս խորտակուած դահեր, և բարկութենէ կրակ կրտրելով ամապարանոցը փախած ատեն իրենց մէկ գործակցի լաստերը վրայ տուեր են։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Ռ.ԺԱՆՆՍ ՀԱՎԱՍ

(Ա.Ժ. ԺՈՒՌՆ)

ՖՐԱՆՍԱ. ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ՝

Բարիզ 19 օգոստ.

Շանկայիէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ֆրանսական և չինական կառավարութեանց միջեւ բանակցութիւնք խզուած են։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ. ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Պերլին 19 օգոստ.

Գերմանական թնդանօթաձիգ չզենա

մը զօրք հանեց ի Պակէ լրա, (Կուինէա) խըլեց վերուց անգլիական զրօշակն և գերմանական դրօշը պարզեց։

ՔՈՒԼԵՐԱ

Մարսիլիա 19 օգոստ.

Այսօր 9 հոգի մեռան քոլերայէն։

Թուրն 19 օգոստ.

Այսօր 2 հոգի մեռան քոլերայէն։

* (Այս առաւօտ եկած լրագրեր կը ծանուցանեն թէ Զինաստան պատերազմ հրատարակած է Ֆրանսայի դէմ։)

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա, 9 Օգոստոս

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՅ

3 ամիս Լոնդրայի վրայ (պանքայի)	110	1/4
3 » » » (վճռական)	110	
3 » Բարիզ » (պանքայի)	22 87,5	
3 » » » (վճռական)	22 95	

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՅ

Օսմանեան Քօնսոլիտ

Երեկ երեկոյ գոցուեցաւ	գՀՆ.	9 7
Պօրսայէն գոցուելէն վերջը	»	9 6
Այսօր Բերայի մէջ	»	—
Առաւօտուն բացուեցաւ	»	9 5 1/2
Բարձրագոյն գին	»	9 5 1/2
Նուազագոյն	»	9 3
Կէս օրին	»	9 3
Իւնիֆիտ Եգիպտական		66 30
Երեկ իրիկուն գոցուեցաւ		67 30
Բերայի մէջ		—
Այս առաւօտ բացուեցաւ		67 25
Կէս օրին		67 15
Փոխառութիւն 1863	Ֆր.	60
» 1865	»	54
» 1869	»	48
» 1873	»	42
Պօն տու Թրէզոր	Անգլ. Լ.	48 50
Բուլգիրի երկաթուղի	Ֆր.	45 625
Օպլիկասիօն տը Բրիօրիթէ	»	375
Բամնեթուղի Լաբրօսի	»	82

ԲԱԺՆԵՏՈՒՄՔ

Սօսիէթէ ժենէրալ	Անգլ. Լ.	3 28
Քրէտի ժենէրալ (Գ. Կ.)	Օսմ. Լ.	6 30
Պանք տը Գոնս	»	5 30
Սօս. Շանժ է վալէօր	Օսմ. Լ.	3 30
Թրամուէյ	» Լ.	295

Ընթացք դրամոց

Օսմանեան ոսկի	գրշ.	100
20 Ֆրանկնոց	»	87 27
Անգլիական ոսկի	»	110 8
Բօլ իմբէրիալ	»	90 7
Ֆրիմիից	»	51 15
Ռուսլիթիգեադամ	»	8 95
» արծաթ	»	89 35
Ֆիորին	»	9 2
ՄէՋ. արծ. (տարբ.)	»	108 6
Վէնդոց	»	103
Հինգնոց	»	102 20
Մէճիտիէ	»	98 20
Պրնէ	»	800
Թրիմադրամ	»	2800

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն, 20 Օգոստոս ժամ 5 վայր. 15 երեկոյ

Անգլ. քօնսոլիտ գոցուեցաւ		100 3/4
Օսմ. » բացուեցաւ		8 3/16
» » գոցուեցաւ		8 5/8
Օսմ. փոխառութիւն 1865		10 5/8
» » 1869		9 5/8
» » 1871		67 1/4
» » 1872		18
» » 1873		8 1/2
Փոխառութիւն 1877		79 1/2
Պանք Օթոման		13 3/4
Ռուսական փոխառ. 73 (գ. կ.)		91 3/4
Եգիպտական միացեալ (իւնիֆիտ)		60 3/4
» առանձն. (բրիվիլէժիէ)		83 7/8
Տպրա Նարիէ		59 1/2
Տօմնիալ (փոխառ. Թրէյլը)		82
Հունգարական պարտատուղթ 1877		101 3/4
Փոխանակութիւն Բարիզի վրայ		25 40

Վիեննա, 20 Օգոստոս ժամ 4 երեկոյ

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ		121 80
Օսմանեան երկաթուղի		21 50

Բարիզ, 20 Օգոստոս ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթի 4 1/2 %	գրաց	107 60
» » 3 %	»	78 47 1/2
Օսմանեան քօնսոլիտ բանուեցաւ		8 32 1/2
» » գոցու. (գ. կ.)		8 37 1/2
Օսմանեան փոխառութիւն 1863		—
» » 1865		51
» » 1869		47
» » 1873		42
Օսմանեան երկաթուղի		45 37 1/2
» Բէյրի բաժնեթուղթ		522 50
Պանք Օթոման		593 75
Գրէտի Լիոնէ		552 50
» Ֆոնսիէ		1283 75
Բաժնեւոռոն Լիոնի (գուբ. կոր.)		1233 75
Սուէզի ջրանցք		1902 50
Ռուսական 5 % 1877ի		—
Իտալական Ռանթի (բարձրացած)		95 70
Արեւելեան Ռուս. (Ռիւս Օրիան.)		—
Եգիպտական միացեալ գոց (իջած)		303 75
Սպանիական (արտաքին)		60
Բրիօրիթէ Թիւրք		370
5 % Հելլենական		352 50
Չէք Լոնդրայի վրայ		25 19

ՄԵՏԷՈՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԱՆ Ի ԲԵՐԱ

21 Օգոստոս (Ն. Տ.)

		Ժ. Վ.
Ցագուտն արեգական (Առաւեղրթ)		5 48
Մուտք » »		6 47
Կէս օր (Մէջին ժամով)	12	2 51
Կէս օր (ժամ քսան Տաճկաց)		5 6
Ցագուտն Լուսնի (Առաւեղրթ)	Ա.	5 46
Մուտք » »	Ե.	6 51

Երեւումն Լուսնի Ա. Ք. Օգոստոս 28ին

Երեկոյեան ժամը 8ին

Ցանրաչափ (Ցոյտ. երես)	763	2
Ջերմաչափ	19	8
Ցուսազագոյն ատիճան	15	4
Բարձրագոյն »	23	7
Խոնաւութիւն %	56	
Բարձրութիւն անձրեւի 36 ժամու մէջ ոչնչի		0
Հազարորդ մասերը		
Ուղղութիւն հողմոյ, հիւսիս հանդարտ։		

ՕԴՈՍՏՈՍ 20ի ՎԻՃԱԿԸ

Օդն ընդհանրապէս հանդարտ է մնուրդա և ի Մէջերկրական. հովը տկար է ամենուրեք։ Փոփոխական տկար հով մնացեալ Ադրիական, հիւսիսային տկար հով։ Աբրիկեզգոս. օդն հանդարտ է մնաց։

Բարեխառնութիւնն 11 ատիճան է ի Բեղրատ, 16 ի Վիեննա և ի Փարիզ, 217 մնաց։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԵՐ

«ԱՐԵՒԵԼՔ»Ի

27 յուլիս 1884 յերզնկա,

«Արեւելքի» 160 թուոյն մէջ հրատարակեալ տեսանք ձեր Երիզայի մեծարգոյ թղթակցին յունիս 29 թուականաւ մի նամակը՝ յորում ի մէջ այլոց կը գրէր թէ «Օտար ազգային մէկը քահանայ մը կը ծեծէ. քահանան բողոքելու կուգայ հոս, Դիմաքսեան անոյշ տեղը կը կապէ և կը ճանիկ քահանան ըսելով թէ «ինչ բանէնք, քեզի համար խնդիր հանենք և այլն։» Այս քաղաքավարութիւն մը կըլլայ ուրիշներու, և ահա երկու օր առաջ դարձեալ կը յարձակին Ս. Լուսաւորչի վանահայր Տ. Զաւենի վրայ և լաւ մը կը դանակոծեն, և այլն։»

Կ'երևի թէ ձեր թղթակից վաւերական աղբիւրներէ քաղած չէ իր հաղորդած սոյն տեղեկութիւնը զոր ուզղել բանաւոր կը դատենք։

Անցեալ մայիս ամսոյ մէջ Դերջանի Էսպէվէրէկ գիւղի ազգայնք մերձաբնակ քուրդ ազգայից հետ ունեցած հողային խնդրոյ մը առթիւ յԱզգ. Ս. ռամնորդարանս կը դիմեն իւրեանց Տ. Վարդան քահանայի առաջնորդութեամբ։ Թէև Էսպէվէրէկ Դերջան գաւառի ենթակայ է թէ՛ քաղաքական-պէս և թէ՛ հոգեւորապէս, սակայն Վարչական ժողովս և Դեր. Նախագահ Սրբազան Հայրն ի նկատի առնելով Դերջանի ազգային անհոգիս վիճակն անիշխանութեան մատնուած, նոյն զրկեալ էսպէվէրէկցւոց խնդիրը թէ՛ թագրիրով և թէ՛ բերանացի տեղական կառավարութեան հաղորդեց որով գանգատեալ քուրդ ազաներն սատ բերել տալ յաջողուեցաւ։ Եւ գաւառական վարչութիւնս ժամանակին տարապայման փափկութիւնը նկատողութեան առնելով՝ աւելի բանաւոր և էսպէվէրէկցի մերազգէից ներկային և ապագային օգտակար դատա խոհեմութեամբ և իրաւախոհական միջոցներով կարգադրել ընդդիրն և վերջացնել յետ ստանալոյ քուրդ ազաներէն վաւերական և օրինական ապահովագիր մը հատատուն երաշխաւորութեամբ ի նպաստ էսպէվէրէկցի ազգայնոց, որպէս արդէն տեղեկագրուած է Ազգ. Պատրիարքարանի անցեալ յունիս 8 թուականաւ և 124 համարաւ գրութեամբ։

Իսկ գալով Ս. Լուսաւորչի վանահայր Տ. Դաւնդ քահանայի, ստուգուած է Վարչութենէս որ դանակոծուած չէ. միմիայն քուրդ մը իր ոչխարներն վանուց նորատունկ ուռենիներու մէջ արածելուն առթիւ քահանային կրած արդարայի յանդիմանութեանց պատճառաւ սպառնացեր է քահանային, որոյ համար ալ Կայսերական Դ. բանակի ընդհանուր հրամանատար Բարձր. Նափըզ փաշա յատուկ հրամանագրով հրամայած է Շէյխ-Հասան Աշիրէթի ազգայից օր, եթէ քրիստոնեայ մը վանուց կամ վանահօր փոքր ինչաւ վնասուց կամ վանահօր փոքր ինչաւ մը հասնի, իրենք պատասխանատու պիտի մնան առաջի Տեղութեան։

Ի վերջոյ Դիմաքսեան սրբազանի Մուշ ըրած այցելութիւնն ալ Վարչութեանս գիտութեամբն է և պարզ ուրախագութիւն և օգտակարութիւն ըստ խորհրդոյ բժշկաց։

Գաւառական վարչութիւնս հարկ համարած է տալ զոյս ամենայն ի հրատարակութիւն, միմիայն ճշմարտութիւնը պարզելու նպատակաւ ընդդէմ սխալ տեղեկութեանց և ենթադրութեանց։

ԿԴԷ+ ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՓԱՇ. ԺՈՂՎՈՅ

Հետաւորեալ նամակին հրատարակութիւնը խնդրուած է մեզմէ։

«Արեւելք»ի անցեալ անցեալ աւուր թերթին մէջ՝ Երիզայի Ընկերական վարժարանին նկատմամբ հակիրճ յիշատակութիւն մը ընթերցայ։ Այդ յիշատակութիւն պարտք կը դնէ իմ վերայ հրապարակաւ յայտարարելու թէ Երիզայի Ընկերական վարժարանն Հայաստանի գաւառաց այն վարժարաններէն է, որ իրենց ծաղկեալ վիճակովն և բարեկարգ ու արդիւնաւոր ընթացքովն թէ՛ ընդօրինակելի տիպարներ են բոլոր տեղական ազգային վարժարանաց, և թէ՛ մեծ պատիւ ու պարծանք կը յաւելուն գաւառաց ազգային կրթասիրութեան։

Իմ ի Հայաստան ուղևորութեանս միջոցին՝ անձամբ դնացած, այցելած և քննած եմ Ընկերական դպրոցին բարոյական, ուսումնական և նիւթական վիճակն, և յոյժ յառաջադէմ գտած, բան մ'որ Երիզայի համար երաշխաւորեալ կրթական մեծ ապագայ կը խոստանայ, և միանգամայն կ'ապացուցանէ այն կրթական հաստատութիւնն հիմնարկող և դայն վարող ընկերաց և պաշտօնէից եռանդուն հայրենասիրութիւն և քաղաքակրթիչ անձնուէր ջանքերն, որոյ նկատմամբ ո՛չ միայն Երիզայի՝ այլ համայն ազգայնք պարտին նիւթապէս և բարոյապէս քաջալերել. վասն զի ազգային կրթական հաստատութեանց միակ սքանչելագործն և ոգին՝ քաջալերութիւնն է։

Դպրոցներն եկեղեցւոյ նախագահութիւնքն են, ինչպէս ըսած է մեր բարձրաստիճան եկեղեցական հայրերէն մին, ապա բարեկարգ եկեղեցի ունենալու համար՝ բարեկարգ վարժարաններու կարօտ ենք։

Կարապետ Մ. Լուսապետ
Բաֆերտանի

1884 օգոստ. 3
Կէտիկ-փաշա

Պէշիկթաշ, 2/14 օգոստ. 1884

Արեւելք՝ բարեպատեհ զուգադիպութեամբ մը՝ իր 169 թիւ թերթին մէջ «Երիտասարդաց պարտքերն» վերնագրով խմբագրական պատուական յօդուած մը հրատարակած էր։

Այդ յօդուածն հրատարակող թերթի մը տարակոյս չկայ որ կը ճանչնայ թէ ինք եւս պարտաւոր է բարոյապէս շնորհել իր աջակցութիւն՝ երիտասարդաց նմանօրինակ պարագայից մէջ ցոյց տուած գործունէութեան, ընդունելով իր սիւներու մէջ անոնց բողոքներն և դիտողութիւններն Օրինաց ղեկծմանց դէմ, ինչ ատիճանի և ինչ դատի ալ վերաբերին այդ ղեկծմանց հերիւնակը։

Հոս է մասնց առաքինութիւնը. անաչառութեամբ, անկողմնակալութեամբ քննել և դատապարտել ինչ որ հակասակ է Օրինաց, ինչ որ բռնաբարում է հանրային իրաւանց։

Վերերս Պէշիկթաշի Թաղ. խորհրդոյ նորոգ ընտրութեան գործողութիւնք կատարուեցան։ Առաջին քուէարկութեան մէջ չորս անձինք քուէից բացարձակ առաւելութիւն ստանալով ընտրուեցան։ Հարի եղաւ հանմեմատական քուէարկութիւն մ'ալ կատարել մնացեալ հինգ անդամոց համար, ըստ որում Թաղ. խորհրդոյ օրինական թիւնն էր։

Ընտրական գործողութիւնք աւարտեցին եւք, երկու ընտրեալք, դրաւոր թէ բերանացի բացորոշ կերպով յայտնեցին իրենց հրաժարականը, առանց տեսի թողլու կրկին հրաւիրանաց և թախանձանաց։

Այս պարագային մէջ, ընտրողական ժողովն իւր առջև ունէր ընտրական գործողութեանց հրահանգին հետեւեալ յօդուածը։

31 Դ. «Ընտրութիւնը աւարտեցնելու, նախագահը պարտի ընտրեալաց հաճութիւնն ընդունիլ գրով. եթէ հրաժարք գտնուին, ընտրողական ժողովն՝ ի ձեռն նախագահին հանմեմատական քուէարկութեան մէջէն քուէից յաջորդ առաւելութիւնն տացողներն հետզհետէ կը հրաւիրէ ի նոյն պաշտօն, մինչեւ որ ընտրեցց թիւը լրանայ. այս պարագային հարկ է որ յատկապէս նշանակուի քաղաքական ժողովոյ դրկուելիք տեղեկագրին մէջ»։

Ընտրողական ժողովն կրցա՞ւ կատարել իւր այս պարտաւորութիւնը, գիտցա՞ւ ինչ յարգել այն հրահանգներ որոյ չէր մտացած Եկեղեցւոյ բանալոյ կտրել՝ թաղեցաց ընտրական գործողութեանց դատ տալու համար։

Ո՛չ, դժբաղդաբար։

Թաղեցիք, թաղականք և ժողովականք՝ նորընտիր խորհրդոյ հաստատութեան կոնդակին ընթերցումը լսելով՝ զարմանքը դիմենք պիտի պատէր թերեւս, եթէ նախորդ Թաղ. խորհրդոյ անդամոց մին դիպուածով ժամակոչին ձեռքը թուղթ մը տեսնելով զայն կարդալու հետաքրքրութիւնը չունենար։

Գեր. Նախագահն առանց ընտրական ժողովը դատելու, ինք կը պարտաւորէ ընտրական գործողութեանց տեղեկագիրն, կ'ստորագրէ զայն, ստորագրել կուտայ նաև ժողովոյ վեհեր. Ատենադիրն՝ ոչ մի, որ, ըստ իւր բանից, անձնական տարաձայնութիւն մ'ունենալով և վատաց լինելով որ Գեր. Նախագահին ստորագրութիւնը կրով տեղեկագիր մը օրինաւոր կերպով պատրաստուած է անշուշտ, ամբողջ չէ կարդացած զայն։ Ժողովս Ատենադպիր Էֆէնտին կը յայտարարէ հրաժարական թէ ինք մերժած է ստորագրել տեղեկագիրն՝ օրինաւոր չը գտնելով զայն։

Ոչ որ իրաւունք ունի դատելու Ատենադպիր Էֆէնտիին յայտարարութեան վրայ կասկածողներն. ամեն ոք ազատ է իւր ուզած կերպով խորհելու։

Սակայն ընտրական գործողութեանց հրահանգին ՃՇրդ. յօդուածը կը պատմադրէ որ տեղեկագիրն Թաղ. խորհրդոյ ինքով կնքուի։

Այս գործողութիւն չէ կատարուած, Թաղ. խորհրդոյ կնքագրաց անդամին յայտարարութեան նայելով, որ կ'ըսէ թէ ներկայ տեղեկագրին վրայ Խորհրդոյ կնիքը չէ դրոշմած։

Թաղ. խորհրդոյ անդամք քանիցս կը պահանջեն, Ընտրողական ժողովոյ անդամակցութեան իրաւամբ, տեղեկագրին պատճէնը։ ո՛չ ոք ունի զայն իւր քով. ո՛չ Խորհրդոյ դիւանին մէջ կը դանուի անոր ընդօրինակութիւնը, ո՛չ ալ Ընտրողական ժողովոյ Ատենադպրին քով։

Ինչո՞ւ այսչափ զգուշութիւն, այսչափ բռնաբարում։

Տարակոյս չկար թէ երբ խնդիրն ընտրողական ժողովոյ ներկայացուէր, ժողովն պիտի մերժէր զայն և, ըստ օրինի՝ երկու հրաժարեալց տեղ ուրիշներ պիտի առնուր հանմեմատական քուէարկութեան մէջ քուէից յաջորդ առաւելութիւն տացողներէն, բան մը որ դուցէ չէ յարմարեր Գեր. Նախագահին փափագանց։ Այս կէտին վրայ ամէնէ աւելի չենք ուզեր ծանրանալ առայժմ։

Այս զեղծում գլխաւոր նիւթ եղած է լոկ խօսակցութեանց։

Զարմանալի և ցաւալի է որ ամէն ոք ակներեւ կը տեսնէ զայն, և ոչ ոք կ'ուզէ դիտողութիւններ ընել ուր որ պէտք է։

Երկու օր վերջը լրագիրք կը հրատարակէին թէ Բարսեղ Էֆէնտի Հալաճեանի ատենապետութեամբ դումարեալ Թաղ. ժողովն վաւերացուցեր է Պէշիկթաշի նորընտիր Թաղ. խորհրդոյ տեղեկագիրն, սահմանադրական պատանդութեանց համաձայն դրուելով զայն։

Ներելի է, կարծեմք, հարցնել զոնէ թէ՝ Թաղ. ժողովը Սահմանադրութեան ո՞ր պատանդութեան զօրութեամբ օրինաւոր դատ սոյն տեղեկագիրն։

Երկու ենթադրութիւնք կան. կամ՝ այն է որ Գեր. Նախագահին՝ որ միանգամայն Կրօն. ժողովոյ ատենապետն է, տարաբաղդութիւնը բաւական վայելութիւն մը համարած է տեղեկագրին օրինաւորութեան, կամ՝ այն է որ կատարուած իրողութիւն մը տեսնելով կարգ կոպած է խնդիրը։

Օրինած յոգնութեան ամէն նեղութիւնքի վեր է։

Օրէնքը զօրաւոր է երբ անաչառ ձեռաց մէջ է։

Ո՛ղորմի թէ երկու հրաժարականը կը պընդեն իրենց հրաժարականին վրայ և ցաւ կը յայտնեն որ՝ առանց կարեւորութիւն տալու այնքան մերժմանց՝ տեղեկագրին և հետեւաբար կոնդակին մէջ յիշատակուելը են իրենց անունները։

Դարձեալ կ'ըսուի թէ մնացեալ եօթն անդամք, որք թէև ըստ օրինի նոյն թուով կրնան վարել Թաղ. Խորհրդոյ պաշտօնը, Խորհրդոյ առաջին նստոյն մէջ իրենց օրինական թուոյն ամբողջութիւնը պիտի պահանջեն եղեր։

Թաղեցւոց կը մնայ այլ եւս ջանալ որ ըսել չտան իրենց համար թէ՝ «Տաճարին Պէշիկթաշցի պէս թաղի մը մէջ իսկ ամենատարեալ տեսակէն անտարբերութիւն կը տիրէ Հայաստանի ընտրութեանց նը-կատմամբ, որք հոգին են սահմանադրական դրութեան»։

Ռ—ղաթոռ Պէշիկթաշցի

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

Բռնի Մէս-Ռէտ Հայոց Լեհաստանի ընդ Նեղեցոյն Հռովմայ.

Ը.

Որոշեցաւ մեր յօդուածն արդէն բաւական երկարեցաւ, ուստի զանց ենք առնում համառօտել այստեղ Իվովի զպրոցի հեռաբերական պատմութիւնը, նախադասելով ծանօթացնել մեր ընթերցողներին «Բռնի Մէս»ի գեղեցիկ Յառաջաբանին հետ, որ այժմ աւելի հասկանալի կը լինի, քանի որ նորա մէջ արծարծուած դատողութեանց առիթի եղող Լեհահայոց Դարձն արդէն համառօտիւ պատմեցինք։

Ինչպէս մէկ անգամ առիթ ունեցանք յիշելու, այս ընդարձակ յաւելածանը մի փիլիսոփայական համառօտ տեսութիւն է Հայոց ազգի պատմութեան վերայ, կամաւելի ճիշդն ասելով՝ մի փիլիսոփայական-պատմական ծրագիր է Հայոց ազգային և եկեղեցական կեանքի մի քանի որոշիչ երևոյթների ուսումնասիրութեան։ Նորա առաջին տողի դպրի է որ Մեծ. հեղինակը կարելոյն՝ շատ համառօտ լինելու նպատակով՝ բաւականանում է միայն իւր դրութիւններն արտայայտելով, առանց մէջ բերելու այս տարաբնոյթ տեսութեան համար պատմական բաւականաչափ փաստեր և ուսումնասիրելու։

Յառաջաբանի սկզբում Մեծ. Հրատարակիչն յայտնում է հետեւեալ կարեւոր մտքերը թէ՝ Հայերն երբէք ձգտում չեն ցոյց տուել անկախ և միաւորեալ քաղաքական պետութիւն կազմելու, կամ ունեցած անկախութիւնն պահպանելու, մանաւանդ քրիստոնէութեան մեր ազգարէնը մուտ գտնելուց յետոյ, երբ Ազգ և Եկեղեցի զաղափարները հոմանիշ դարձան և դրեթէ միաւորեցան միմեանց հետ։ Ընդ հակառակն Հայերը՝ մինչև կենդանի է եղել իրանց հոգևորական (կրօնական) անկախութիւնը պահպանելու իզձը։ Այս երևոյթը Հայոց պատմութեան կարևորագոյն կէտն է և նորա որոշիչ յատկանիշը։ (1)

Թէպէտ Արշաւունեանց հարատութեան սկիզբներում Հայերը զրացան և հանդիսացան իրարու սասական հզօր պետութիւն, բայց սա ժամանակի հանգամանքների և իշխող անձերի (Տիգրան Բ. և Սիներգա) յարաբերութեանց հետեւանքն էր աւելի քան ժողովրդի ձգտումներին. ուստի երբ անհետացան բարեյաջող հանգամանքները՝ Հայաստան Հռովմայեցոց իշխանութեան տակ մնաց և մի սասարէզ դարձաւ, ուր տեղ իրանց ոյժերը փորձում էին Հռովմայեցիք, Պարսիկներն և Յոյները։

Հինգերորդ դարում երբ Պարսիկները կամեցան ջնջել Հայաստանից քրիստոնէութիւնը, որ նոցա կարծիքով անջատում էր նոցանից Հայերին և միացնում էր Յոյներին հետ, քոյր հայ աշխարհը ոտքի ելաւ իւր կրօնը պաշտպանելու իւր արիւնով, ինչպէս և արաւ։ Յոյներն էլ, որոնք կամենում էին Հայոց եկեղեցին ձուլել իրանց եկեղեցուն հետ, նոյն անյաջողութիւնն ունեցան։—Բայց որովհետեւ այս սահմանակից զօրեղ ազգերը շարունակեցին իրանց հարձակումներն, ուստի Արարացւոց աւելի զիւրին եղաւ տիրել Հայաստանի, որ արդէն զզուել էր իւր հարեւանների դաւերից և սպառել էր իւր ոյժերը անընդհատ պատերազմների մէջ։

Ինքներդդ դարում մի նոր հարատութիւն, այսինքն Բագրատունեաց ցեղը, բարձրացաւ Հայոց դահը։ բայց սոյա շարժառիթն ևս ոչ թէ ժողովրդի ձգտումն էր դէպի անկախութիւն կամ նորա երկուանքի պատճառն՝ այլ Արաբացւոց քաղաքական դիտումն։ Արաբացւոց ամիրապետները չկարենալով հնազանդութեան մէջ պահել իրանց ոստիկաններին Հայաստանի մէջ յոժարութեամբ ընդարձակում էին Բագրատունեաց ցեղի իշխանութիւնն և իրաւունքները, մինչև իսկ թագ յուզարկեցին Աշոտ Բագրատունուն, որպէս զի սա աւելի զօրանալով հակակշիռ վերի ոստիկաններին։ (1)

Այս անգամ ևս Հայոց նորաբողբոջ թագաւորութիւնն երկար չտևեց։ Արաբացւոց իշխանութեան քայքայուելուց յետոյ, երբ Յունաց սահմաններն այլևս ապահովեցան նոցա յարձակումներից, Յոյներն խլեցին վերցրին Բագրատունեաց թագաւորութիւնը, կալանաւորելով թագաւորին և խաբէութեամբ առնելով նոցա մայրաքաղաքն Անի։ Եւ թէպէտ վերեւոյն ժամանակ նորից նոքա փորձեցին միաւորել Հայոց և Յունաց եկեղեցիները, բայց նորից անյաջող եղաւ նոցա աշխատանքը։ Հայերը թողին որ Անին առնուի, թագաւորութիւնը վերնայ, բայց իրանց եկեղեցին դարձեալ պաշտպանեցին։ (2)

Երբ Անին նոսա Յոյների և յետոյ ուրիշ ցեղերի ձեռքն անցաւ և հալածանքն ու նեղութիւնները բազմացան բնիկ ժողովրդի Հայոց վերայ, որքա՛ն իրանց փրկութիւնն ըսկսան փնտռել դպրութեանց մէջ։ Գիտութիւններ ելան Հայաստանից և դիմեցին դէպի Հարաւ—Արեւմուտք (Կիլիկիա), դէպի Հիւսիս և դէպի Արեւելք։ Վերջի երկու ճիւղերն հետզհետէ յառաջելով՝ հասան հարաւային Ռուսաստան (Թրիմ և Ազովեան)։ այս տեղերից ևս այլև այլ ձախորդ հանգամանքների պատճառով գաղթելու ստիպուած՝ հասան մինչև Լեհաստան, ուր տեղ հանդստութիւն գտան և մեծամեծ արտօնութիւններ վայելեցին Լեհաց թագաւորներից։ Նոցա անդորր կեանքը ըսելով դէպի Լեհաստան դիմեցին նորանոր հայ գաղթականութիւններ, և ամենքը վաճառականութեամբ ու արհեստներով հարստացան, ճոխացան, պետական ծառայութեան մէջ չատ անուանի եղան։ իսկ իրանց արտաքոյ կարգի արտօնութիւններով կարողացին, այսպէս ասել, պետութիւն պետութեան մէջ։

Մինչև 1364 թուվից՝ նոքա առանձին թեմ էին կազմում Լիվիանցի կամ Թվիկոսների իշխանութեան հպատակ, որոնցից և մեծ նեղութիւնք էին Լեհաստանի Հայոց արքեպիսկոպոսները։ Այս առաջնորդները թէպէտ ընդարձակ թեմ ունէին՝ բայց նոցա իրաւասութիւնը սահմանափակուած էր Հայոց տեղական օրէնքներով։ Գրեթէ ամէն խնդրի մէջ նոքա խորհրդակցում էին հայ դատաւորներին հետ և գործերը վճռում ստոյգ համաձայնութեամբ։

Լեհաստանի Հայերն սկիզբը գործածում էին հայերէն լեզուն, Անեցւոց բալքաքը. բայց ԺԴ. և ԺԵ. դարերում, երբ նորանոր գաղթականութիւններ եկան այնտեղ Խրիմից և Ազովեանից, թմբարերէն լեզուն այն ատիճան ճարակուեցաւ նոցա մէջ, որ իրենց դատաստանական արձանագրութիւնքն իսկ թմբարերէն սկսեցին գրել, հայերէն տառերով. մինչև իսկ մի քանի եկեղեցական գրքեր թմբարերէն թարգմանեցին։ Իսկ ԺԵ. դարից սկսեալ լեհերէնը տիրապետող լեզու դարձաւ և դրամատիրից վանեց թմբարերէնը—(հայերէնը վաղուց արդէն մոռացուել էր։) 1601 թուին Իվովի դատաւորների հրամանով Հայոց դատաստանագիրքը լեհերէն թարգմանուեցաւ։

Յառաջաբանի հեղինակը սորանից յետոյ յիշելով թէ Լեհաստանի Հայոց դարի պատմութիւնը մինչև այսօր դրեթէ անծանօթ էր մեզ, և ծանօթացնելով ընթերցողներին իւր հրատարակած գրքի հանգամանքներին հետ, համառօտապէս պատմում է գրքի բովանդակութիւնը, որ մենք աւելի ընդարձակօրէն արդէն գրել ենք մեր յօդուածի սկիզբը։ Իվովի կամարկի գրքանոցի մասին էլ քաղուածք անելով այն գրքից՝ յետոյ «ուրիշ աղբիւրներից» պատմում է, որ գրանոցը դոյութիւն ունեցաւ մինչև 1784 թուականը և փակուեցաւ Աւստրիոյ Յովսէփ կայսրի հրամանով։ Հռովմի Թաւարոյն այս ժամանակ կամեցաւ փակուած գրանոցին տեղ նորը բաց անել կամենից—Պոլսոյ բաղաքում, ուր փոխադրուեցաւ և տասներիւս պահարանների մէջ պահուեցաւ գրանոցի մասնաղարանը, որին այն ժամանակ 20,000 ռուբլի դին էին դնում։ Ապագայ գրանոցի վիճակն ապահովելու իսկ ձեռնարկեց Թաւարոյը, բայց Լեհաստանի վերջին բաժանումը վերայ հասնելով գործը խափանեցաւ։

ՄԱՐՋՊԵՆ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Շուաներս և կարուներս անկանոն մը.—Տիկին Պէրնար, որ այրին է Ֆրանսացի հռչակաւոր դերասան Պ. Բլոտ Պէրնարի, քանի մը տարիներէ հետէ իրեն սովորութիւն դրած է ժողվել այն ամեն շուներն և կատուներ, որք երեսի վրայ թողուած են, և այսպէս Փարիզի մօտ ի Պուա—Ֆոլոմպ ունեցած տան մէջ քառասունէ աւելի շուն և նոյնքան կատու հիւրընկալած է։

Սակայն Տիկին Բլոտի դրացիները չսիրելով այդ հաղող և մլաւող կենդանեաց ներկայութենէն՝ բոլոր բարձեր են գիւղապետին, որ հրամայեր է Տիկին Բլոտի դուրել այդ «անկիրանոցը»։ Այս վերջինը չուզելով հնազանդիլ, երկու կողմ տուգանաց դատապարտուեր է։ Տիկին Բլոտ վերադատ առեալ դատ առնելն դիմած է։

Ուսկի՞ց ծագում առած էր Տիկին Պէրնարի այս սէրն առ շունս և կատուս։—Ըսենք։

Ինչպէս յայտնի է, Պ. Բլոտ Պէրնար անդամահատութեան գլխաւոր պաշտպաններէն մին էր, և իւր փորձերը կատարելու համար յօժարակամ կը զոհեր խեղճ կենդանիներն, և կը ցաւէր տեսնելով որ Տիկին Պէրնար կը ջանար իւր դանակէն ազատել իւր հայթայթած կենդանիները։ խեղճ դիտունն երկու սուրի մէջ կը մնար։ Կա՛մ պէտք էր ընտրել կինը, կա՛մ գիտութիւնը։ Սակայն այս վերջինն աւելի զօրաւոր հանդիսացաւ, և երկու ամուսիններն իրարմէ բաժնուեցան։

Այժմ որ Պ. Պէրնար մեռած է, Տիկին Բլոտ իրեն պարտք կը սեպէ իւր ամուսնոյն մեղքերը քաւել բոլոր անօգնական շուները և կատուները ժողվելով և խնամելով, հետեւելով սա գաղափարին թէ երբոր այնքան շուն և կատու փրկէ, որքան իւր ամուսինը զոհած է, իրենց հոգիները—Պ. և Տ. Պէրնարի հոգիները, կը հասկնաք անշուշտ—պիտի կրնան երկնից մէջ իրարու միանալ։

Դժբաղդաբար Վերադատ առեանք թոյլ չէ տուած այդ անդրշիրմեան ժամադրութիւնն, և արդէն տրուած վճիռը բացորոշապէս հաստատեր է։

Ուսկի՞ց ասաւ.—Լայպցիկի գերմանական թերթի մը մէջ հետեւեալ հեռաբերական ծանուցումը կը կարդանք.

«Բաւական տարիքոտ գերմանուհի մը, բարեձև և առողջակազմ, տաւարին գեղեցիկ, որ միշտ խոհեմ եղած և ամենէն յարգուած է, պատրաստ ուենենալով 200,000 մարքի (գրեթէ երկու հարիւր և քսանի մը հազար ֆրանք) գումարի մը, կը փափաքի ամուսնանալ հեղինական բանակին հեծելազօրաց խմբէն սպայի մը հետ, որ նոյնպէս առողջակազմ և գեղեցիկ պէտք է լինի, և քառասուն տարեկանէն աւելի լինելու չէ։

«Նամակ և լուսանկար ուղղել առ Օրլոորդ Էլիզա Ֆուտէնհոլզն։»

Հանդիպելց Պուա տալ-ին առիթները։ Երբ ուղեւորն Պուտա քաղաքին ներքնաղիին դուրս ելնէ, Բէշթա իւր աչց առջեւ կը պարզուի իւր հոյակապ շէնքերով։ Պէտք է Դանուբ գետէն անցնիլ, որ մեծ կամուրջով մը այդ երկու քաղաքներն իրարմէ կը զատէ։ Այդ պատմական կամուրջն չորս հարիւր մեգր երկայնութիւն ունի և միայն երկու կամարներու վրայ կառուցուած է։ սակայն իւր ամենէն մեծ փառքերն են մարմարեայ չքեղ առիւծներ, որք կամուրջին երկու ծայրերը կը պահպանեն։ Աւտրիկ ինչ կը պատմուի այդ առիւծներուն վրայ։

Կամուրջը շինուած էր և քաղաքապետութիւնն հետեւեալ օրը պիտի բանար զայն։ Ճարտարապետն, իւր գործին վր

ԺԱՄԱԿԱՑՈՒՅՑ

Գրեթե անհավատալի է, որ ամեն մի նոր օր, ամեն մի նոր գիշեր մի նոր դեպք է բերում մեզ։ Ամեն ինչ, ինչ որ տեղի է ունենում, ինչ-որ մի նոր բան է